

EBYÂT-I ZÂDEGÂN (METİN-İNCELEME) *Ebyât-ı Zâdegân (Text-Review)*

Mehrali CALP

Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, mehralicalp@hotmail.com, orcid.org/0000-0003-3167-2099

Müzahir KILIÇ

Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, muzahirk@msn.com, orcid.org/0000-0003-3167-2099

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 25.01.2022

Kabul/Accepted: 06.03.2022

DOI:10.51592/kulliyyat.1062859

ÖZ

Dil aracılığıyla üretilen edebî eserler, insanın duygu, düşünce ve hayal dünyasını zenginleştiren sanat eserleridir. İnsanda var olan güzellik duygusunu harekete geçiren bu nitelikteki sanat eserleri varlıklarını her dönem sürdürebilmişlerdir. Sözlü veya yazılı olarak anlatılmış, olgun sanat anlayış ve özelliklere sahip böyle eserlerin yeni kuşaklara tanıtılması kültür ve sanat hayatı bakımından önemlidir. Ebyât-ı Zâdegân adlı eser de gerek biçim gerekse içerik bakımından özgün bir niteleğe sahiptir. Ebyât-ı Zâdegân, sanatkarın şahsi sanat zevkine göre yaptığı seçimlerle oluşan bir bütündür. Bu bütünde yer alan beyitler genellikle özgün bazı nükteleri içermektedir. Divan şiirinin güzelliklerinden biri de berceste mısra ya da beyitlerdir. Belirli bir konu, terim veya isim esas alınarak yazılmış “ebyât-ı zâdegân” gibi eserler sanat zevki bakımından önem arz etmektedirler. Divan şairlerinin şiirlerinde kullandıkları ‘zâdegân’ ifadesinin yer aldığı beyitlerin derlenmesinden oluşan bu eser, küçük bir kitapçık hacindedir. Bu kitapta, zâdegân ifadesi daha çok beyitlerin ikinci mısraının son kelimesi olarak istihdam edilmiştir. Ancak bu kelime, birinci ve ikinci mısra’ fark etmeksizin beyitlerin baş, orta ve sonlarında da kullanılmıştır. Girişte divanların süsü olarak dile getirilen bu ifade, isim, sıfat ve meslek adı gibi özellikleri ile yer almıştır. Bu ilginç ve anlamlı zâdegân yakıştırmalarının derleyen tarafından bir araya getirilip Vuslat Matbaasında bastırılması, böylece irfan sahiplerinin yararına sunulması, eserde şöyle dile getirilmektedir: ‘... Divan şairlerinin unutulmaya yüz tutmuş zâdegân ibareli beyitlerini güzel bir şekilde düzenleyerek elden ele, dilden dile dolaşmaya, gönül eğlendirmeye layık güzel bir tarza ulaştırıp tab’hâne-i vuslatta bastırarak ariflerin zevkine uygun bir kıvama getirmeye karâr virdüm. Daha önceki âşıklar zâdegân beyitlerini basmamışlardır. Bu tür beyitler yayılsın, bilinsin diye baskısını ben yaptırım, eser olarak yayınlattım.’

Bu eser, Türk edebiyatında benzeri çalışmaların da var oluşunun işaretçisidir. Yüzyıllar boyunca ilim ve medeniyete gönül verenlerin çabalarının sonucu olarak hazırlanan bu tür eserlerin tanınması ve tanıtılması kültür ve sanat insanlarının sorumluluğundadır. Divan sîre üzerine çalışma yapanlar, hatta Türk şiirinin diğer dönemlerine ait çalışma yapanlar daha özel konularda eserlerin varlığını ortaya çıkararak edebiyat dünyamıza katkıda bulunabilirler.

Anahtar Kelimeler

ebyât, zâdegân, divan şiiri, berceste beyit.

Keywords

ebyât, zâdegân, divan poetry, berceste couplets.

ABSTRACT

Literary works produced through language are works of art that enrich the human emotion, thought and imagination. Art works of this property, which activate the sense of beauty in human beings, have been able to continue their existence in every period. It is important in terms of culture and art life to introduce such works, which have been told orally or in writing, and have perfect artistic and characteristics, to new generations. The work called Ebyât-ı Zâdegân has a unique quality in terms of both form and content. Ebyât-ı Zâdegân is a corpus composed of the selections made by the artist according to his personal artistic taste. The couplets in this corpus generally contain some original wit.

One of the beauties of Divan poetry is the verse or couplets in elegant. Works such as “ebyât-ı zâdegân” written on the basis of a certain subject, term or name are important in terms of artistic taste. This work, which is a compilation of couplets containing the expression 'zâdegân' used by Divan poets in their poems, is in the volume of a small booklet. In this book, the expression zâdegân is mostly used as the last word of the second line of the couplets. However, this word have also used at the beginning, middle and end of the couplets, regardless of the first and second lines. This expression, which was expressed as the ornament of the divans in the entrance, took place with its features such as name, adjective and profession name. The fact that these interesting and meaningful zâdegân ascriptions have been brought together by the compiler and printed in the Vuslat Printing House and thus presented to the benefit of the scholars is expressed as follows: I decided to bring it to a beautiful style and print it in tab'hâne-i vuslat and bring it to a consistency suitable for the taste of the savants. Earlier minstrels did not print zâdegân couplets. I had it printed and published as a work so that such couplets could be spread and known.' This work is a sign of the existence of similar studies in Turkish literature. Recognition and promotion of such works, which have been prepared as a result of the efforts of those who have devoted themselves to science and civilization for centuries, are the responsibility of people of culture and art. Those who work on Divan poetry, and even those who work on other periods of Turkish poetry, can contribute to our literary world by revealing the existence of works on more specific subjects.

Atıf/Citation: Calp, M., Kılıç, M. (2022), “Ebyât-ı Zâdegân (Metin, İnceleme)”, *Külliyyat, Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 16(Nisan), 13-36.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Mehrali CALP, mehralicalp@hotmail.com

GİRİŞ

İnsanoğlu içinde bulunduğu sevinç, coşku, hüznün, keder, hayal kırıklığı ve benzeri ruh hallerini şiir, beyit ve mısralar halinde ifade eder. Bunların bir kısmı toplum tarafından içselleştirilir, belleklerde yer edinir. Sanatseverler tarafından ifade edilme/ezberlenme şansına kavuşur. Böylece dilden dile, kuşaktan kuşağa aktarılırlar.

Türk Edebiyatında böyle dilden dile dolaşan icazlı sözlerin bir kısmının söyleyeni ve içinde yer aldığı şiirin geri kalanı unutulsa da bunlar varlıklarını sürdürürler. Nesilden nesle atasözü gibi aktarılan bu tarz sözlerin bazılarının söyleneni bilinmediği için 'la edri' diye adlandırılırlar.

Kadim Türk Edebiyatında bu tür mısra ve beyitleri bir araya toplayan eserler vardır. Türk İslam Edebiyatında bu türe benzerlikleri göze çarpan, çoğu zaman birbirinden ancak çok ince ayrıntılarla ayırt edilebilen irsâl-i mesel, azâde, müfred, şah beyit, beytü'l-kasîd, beytü'l-gazel, vecize gibi edebî türlerden bahsedilmiş, örneklerle açıklanmıştır (Gümüş, 2019).

Divan şiirinde ve özellikle gazelde anlam bakımından kuvvetli, olgun, en güzel ve seçkin mısralara “mısra-ı berceste” denirdi. Gerek bir şiire bağlı gerek bağımsız olsun öz bakımından güzel, anlamlı kolayca anımsanabilen, sağlam kuruluşlu dizeler de mısra-ı berceste olarak adlandırılır. Bu anlayışa göre, divan şairleri gelişigüzel gazel ve kaside yazmaktansa berceste şiir yazmaya daha fazla değer vermişlerdir. (Calp, 2019)

Berceste mısra ve/ya beyitler çok defa övmek için kullanılır.” (Özon, 1954) Zahmetsizce hatıra geliveren fakat yüksek bir manayı ihtiva eden şiire de berceste denir. (Tahirü'l-Mevlevî, s. 26.) Bir de şairin divanında yer alan şiirlerinin arasından sıyrılıp çıkan, ister istemez okuyanların akıllarına kazınan mısralar vardır ki, bunlara mısra-ı berceste adı verilir. Koca Ragıp Paşa; “Eğer maksud eserse mısra-ı berceste kâfidir” diyerek mısra-ı berceste

söylemenin, ortaya bir eser koymak kadar makbul olduğunu ifade etmek istemiştir. Yine bu anlayışın bir yansıması olarak nazire edebiyatımızı da yâd edelim. Mesela “Zavallı bülbülün inleyişlerini sabâ rüzgârı eliyle gül bahçesine yaymışım.” anlamındaki Ahmed Paşa'nın;

Nâlişlerini derd ile bîçâre bülbülün
Bâd-ı sabâ eliyle gülistâne yazmışım

mısraları aynı tem ve hayal içinde 16. asır şairlerinden Fuzulî'nin;

Ney-i bezm-i gamem ey mâh ne bulsan yele ver
Od'a yanmış kuru cismimde hevâdan gayri

gibi beyitler parça güzelliği içinde sanat severlerin bedii zevkini karşılamıştır.

Berceste mısra/beyit kullanımı bir şiirin dizeleri arasından sıyrılıp sıçramayı başaran, diğer mısraları, beyitleri unutulsa dahi akıllarda kalan, şiirin önüne geçen sözler için bir sıfat olmuştur. “Mısrâ-ı berceste” ya da “berceste mısra” ismiyle anılan bu sözlerin çoğu zaman söyleyeni dahi unutulmuş ama söz dillerden düşmemiş, neredeyse atasözleri gibi yaygınlaşmıştır.

Bunlar eser değerinde kabul edildiğinden, mısra-ı berceste söyleyebilen kişinin de şair sayılmasına yeterli sayılmıştır. *Eğer maksud eserse mısra-ı berceste kâfidir* (Koca Ragıb Paşa) *mısrâ-ı* bunu ifade eder. Böyle mısralar şiirin en güzel parçası olup manasının derinliği ile dillerde dolaşan, kolayca hatırlanabilen ifadeler olmasının yanında sağlam kuruluşu ile âdeta atasözü gibi kullanılan örneklerdir.

Bâkî'nin:

Âvâzeyi bu âleme Dâvud gibi sal
Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş (Kaplan, H., 2017)

Bursalı Tâlib'in:

Çeşm-i insaf kadar kâmile mîzân olmaz
Kişi noksânını bilmek kadar irfân olmaz (Avcı, 2018),

beyiti ve Koca Ragıb Paşa'nın:

Mîyân-ı güft ü gûda bed-meniş îhâm eder kubhun
Şecâat arzederken merd-i kıptî sirkatin söyler

beytinin ikinci mısraları bugünde dillerde atasözü halinde dolaşmaktadır.

Şeyh Galib'in terci-i bendini (müsemmen) her edebiyat meraklısı ezberlememiştir ama bendiye beytini sanat ve edebiyatla ilgilenen herkes bilir.

Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen (Ünlü, 2011)

Siyasi sebeplerle bir dönem İstanbul'dan uzakta kalan vatan ve hürriyet şairi Namık Kemal ömrünün son yıllarında kaleme aldığı manzumede dile getirdiği vatanî hisler de dillere pelesenk olmuştur.

Sen oldun cevrine ey dil-şiken mahzûn ben mahzûn
Felek gülsün sevensin şimdi sen mahzûn ben mahzûn

Ölürsem görmeden millette ümmîd ettiğim feyzi
Yazılsın seng-i kabrimde vatan mahzûn ben mahzûn

Eserin İçerik ve Sanat Yönü

Sanatkârlar duygu ve düşüncelerini ya cümle ve paragraflar ya da birbirine koşut ve ahenk unsurlarıyla donattığı dizeler halinde biçimlendirir. Bu biçimlendirmeden edebiyatta nesir ve nazım yanında her ikisini bünyesinde barındıran karma formlar oluşur. Bu çalışmada incelenen Ebyât-ı Zâdegân karma bir forma sahiptir. Hintlilerin *çapnu* diye adlandırdığı metinlerde olduğu gibi bu eserin de nesir ve nazım unsurlarını içeren bir yapısı bulunmaktadır. Bu özgün form yanında içeriğinin de yer yer okuyucuyu şaşırtan zengin bir duygu ve düşünce kavram alanına sahiptir

İncelenen bu eser de bu yönüyle ilginç ve az yazılmış örneklerinden biridir, denilebilir.

Gayre kul olmamak için budur âzâde
Hüccet-i ‘aşkıni imzâladı Kâdızâde (18. Beyt)
Nev’î-i bü’l-fünûn

...

Varak-ı mühri o meh doğradı virdi bâde
Oydu mikrâs-ı gamile beni Fahrizâde (46. beyt)
Fahri-i zîbâ sühan

Eser; Ebyât-ı Zâdegân adıyla İstanbul Ceridehane Matbaası 12 s. (T811.311 EBY.Z) Risaleler veri tabanında PDF olarak kayıtlıdır. Bu çalışmada eserin mevcut PDF’sinin bir nüshası Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Seyfettin Özege 0105470 no ile kayıtlı, Milli kütüphanede ise biri 1269 diğeri 1900 tarihli iki taş baskı nüshası mevcuttur. Eser baskı olduğu için başka nüshalarının da olabileceği düşünülmektedir. Ancak eserin yazma nüshasına rastlanamamıştır.

İncelemeye aldığımız nüsha 12 sahifeden ibarettir. Birinci sahifede eserin adı ve baskı tarihi mevcuttur. 2. sahifede eseri hazırlayanın mensur bir açıklaması mevcut olup devamında böyle bir eserin kendisinden önce hazırlanıp basılmadığını, kendisinin zâdegân beyitlerini hazırlayarak basımını gerçekleştirdiğini bildirmektedir.

İncelenen nüsha 12 sahife olup nesir ve nazımdan oluşmaktadır. Nesir kısmı, 10 satırdan oluşmaktadır. Metnin çeviri yazısında satır numaralarına riayet edilerek, nesir kısmı, nazım kısmından ayrı olarak numaralandırıldı. Nesir kısmının devamındaki tek beyit eseri hazırlayana ait olduğundan bu beyte de ayrı bir numara verildi.

Basmamış ‘uşşâk-ı pîşîn zâdegân ebyâtını

İşte ben basdum çıkardum şâyi’ olsun **zâdegân** (Ebyât-ı Zâdegân, 1269)

(Daha önceki âşıklar zâdegân beyitlerini basmamışlardır. Bu tür beyitler yayılsın, bilinsin diye ben baskısını yaptırım, eser olarak yayınlattım) demektedir. (Ebyât-ı Zâdegân, 1269) Bunu yapmaktaki amacının güzel bir tarz ortaya koymak olduğunu söylemiştir.

“Vefâ-ı matla’-ı kemâl gazel-i hevâ-yi nekre-gû”¹ başlığı altındaki 191 beyit “zâdegân” beyitleridir. Bu beyitlerin bazılarının şair adı verilmemiş, “la-edri” (bilinmiyor) notu düşülmüştür.

¹ Nekre-gû: hoş sözler söyleyen, beklenmedik sözler söyleyen...

fâilâtün / fâilâtün / fâilâtün / fâilün

Şebnem-i eşküm yatur kûyunda bir üftâdedir

Âftâbum hâkdan ref' et ki Merdümzâdedir (47. beyt)

Lâ edri

Bazı şairlerden birden fazla beyit alınmış, bu husus “ve-lehü” notuyla belirtilmiştir. Bazı beyitlerde ise şair adı düşülmemiştir. Ayrıca karışık olarak verilen beyitlerden bir şaire ait olan muhtelif beyitler için derleyici tarafından bir tasnif düşünülmemiştir.

Ey gönül gözlerin aydın ne durursun raks et

Sûr-ı vaslın sana gösterdi Köçekçizâde (5. beyt)

ve-lehu

Arapça ve Farsça kelimeler yanında az da olsa arkaik kelimeler, deyim ve kelime gruplarının kullanılmış olması eserin bir başka özelliğidir.

Rişte-i cânımız engüştüne pîçide iken

Unutur mu bizi tîz elden İpekçizâde (6. beyt)

ve-lehu

Beyitlerin düzgün okunmasında vezin göz önünde bulunduruldu. Ancak bazı beyitlerin vezin yönünden hatalı olduğunu, beyitlerin okunuşunda kolaylık için sadece farklı vezinlerdeki beyitlerin vezinleri beyit üzerinde gösterilmiştir.

fâilâtün / feilâtün / feilâtün / feilün

Kâh mecmû'a gibi koynuna kor kâh bakar

Dil viren kimse yanılmaz 'Ulemâzâdelere (17. beyt)

Nâbî-i şâh-ı kişver Sühan

Eserde 10 farklı arûz kalıbı kullanılmıştır.

Tablo: 1. Ebyat-ı Zadeğanda kullanılan arûz kalıpları

Sıra no	Arûz kalıbı	Bahirler
1	fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün	bahr-i remel
2	fâilâtün/ feilâtün/ feilâtün/ feilün	bahr-i remel
3	feilâtün/ feilâtün/ feilâtün/ feilün	bahr-i remel
4	fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün (fâ'lün	bahr-i remel
5	feilâtün mefâilün feilün	bahr-i remel
6	feilâtün feilâtün feilün	bahr-i remel

7	mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün	bahr-î hezec
8	mefâilün feilâtün mefâilün feilün	bahr-i müctes
9	mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün	bahr-î hezec
10	me'ûlü/mefâilü/ mefâilü/fe'ûlün	bahr-î muzâri'

Kelimelerde bazı yerlerde harf/imla hataları yapılmıştır. Bu hatalar istinsah edenlerin hatası olarak değerlendirilmiştir. Örnek: kebûter kelimesi, ketûter olarak yazılmıştır.

Dil yönünden görülen en önemli özellik; atasözü, deyim ve kelime gruplarının kullanılmış olmasıdır. Bunlardan bir kısmı aşağıya çıkarılmıştır.

- Şeytâna çarık giydürür
- Tatlı diller döküp
- Kendi koçbaşına kurban
- Teşnesini suya götürse yine susuz getirür
- Gözleri yaşını ağıttı
- Sebulu su akıdur lüle misâli çeşmim
- Gönül sarâyını yapsın
- Çıkarır ipliğin bâzâra âhir
- Dolayup parmağa
- Beni koltukci mi sandı
- Bizi eşek yerine koydu

Tablo: 2. Ebyat-ı Zadegan'daki Beyitlerde Geçen İsimler/Yakıştırmalar

1. Şehzâde	51. Ebâbilzâde	101. Tabîbzâde	151. Kerestecizâde
2. Börekçizâde	52. İsimsiz	102. Kehhâlzâde	152. Kayıkçizâde
3. Çörekçizâde	53. Eminizâde	103. Çapudânzâde	153. Kayıkçizâde
4. Tüfenkçizâde	54. Yayırcıbaşızâde	104. Abâizâde	154. Balıkçizâde
5. Fişenkçizâde	55. İsimsiz	105. Abdâlzâde	155. Bakırcızâde
6. Köçekçizâde	56. Yayırcıbaşızâde	106. Mirâtızâde	156. Mehzâde
7. İpekçizâde	57. Okçuzâde	107. Âyinecizâde	157. İsimsiz
8. Bekçizâde	58. Kemânkeşzâde	108. Fındıqzâde	158. Ketânizâde
9. Eşekçizâde	59. Seyfizâde	109. Çalkandızâde	159. Fenercizâde
10. Kürekçizâde	60. Kılıççizâde	110. Bostânzâde	160. Lâ-Denîzâde
11. Çiçekçizâde	61. Topçuzâde	111. Karızâde	161. Hallâczâde
12. Muhammedzâde	62. Bıçakçizâde	112. İsimsiz	162. Bafyacizâde
13. Defdârdârızâde	63. İsimsiz	113. Fescizâde	163. Kîrhorzâde
14. Fahrizâde	64. Tüfenkçizâde	114. Simkeşzâde	164. Dellâkzâde
15. Mevâlizâde	65. Tüfenkçizâde	115. Çadircizâde	165. İpekçizâde
16. Kâtipzâde	66. Tüfenkçizâde	116. Veznecizâde	166. Misliizâde
17. Rûznâmecizâde	67. Okçuzâde	117. Kavukçuzâde	167. Camcızâde
18. Rûznâmecizâde	68. Pehlûvânzâde	118. Berberzâde	168. Tütüncüzâde
19. Kâdızâde	69. Pehlûvânzâde	119. Cânâzzâde	169. Tütüncüzâde
20. Müftizâde	70. Sipâhizâde	120. Cânâzzâde	170. Fincancızâde
21. Kadızâde	71. Dîzdârızâde	121. Haffâfzâde	171. Fincancızâde
22. Müftizâde	72. Tatarzâde	122. Hemîncizâde	172. Çifçizâde
23. Begzâde	73. Solakzâde	123. Haffâfzâde	173. Kômürcüzâde
24. Hâfizzâde	74. Saçlızâde	124. Başmakçizâde	174. Taşcızâde
25. Hâfizzâde	75. Bülbülzâde	125. Başmakçizâde	175. Taşcızâde
26. Uşşâkizâde	76. Merdümzâde	126. Hâncızâde	176. Arşuncüzâde
27. Şeyhzâde	77. Kademzâde	127. Çengizâde	177. Mumcizâde

28. İsimsiz	78. Köprülüzâde	128. Perdecizâde	178. Mumcizâde
29. Şeyhzâde	79. Vehbi-i Sünbülzâde	129. Yemişcizâde	179. Mumcizâde
30. Şeyhzâde	80. İmâmzâde	130. Dürzizâde	180. Mumcizâde
31. Mevlevizâde	81. İmâmzâde	131. Şekercizâde	181. Mumcizâde
32. İsimsiz	82. Müezinzâde	132. Şekercizâde	182. Oturakcizâde
33. İsimsiz	83. Müezinzâde	133. Balcızâde	183. Samancizâde
34. İsimsiz	84. Müezinzâde	134. Uncuzâde	184. İsimsiz
35. Ebezâde	85. Müezinzâde	135. Âteşcizâde	185. Dedecizâde
36. Firârizâde	86. Kayyûmzâde	136. Âşcızâde	186. Semercizâde
37. Âdemzâde	87. Kayyûmzâde	137. Baklavacızâde	187. Engerekçizâde
38. Aslanzâde	88. Vâ'izzâde	138. Aşcızâde	188. Hâhâmzâde
39. Güllizâde	89. Bekçizâde	139. Aşcızâde	189. Câmeşûyüzâde
40. Tellizâde	90. Cennetzâde	140. Kassabzâde	190. Şeytânzâde
41. Nergisizâde	91. Mu'abbirzâde	141. Zâde-i Kassâb	191. Şeytânzâde
42. Yesârüzâde	92. Mütevellizâde	142. Şahmizâde	192. Kuyumcizâde
43. Hakîmzâde	93. Mütevellizâde	143. Kalaycızâde	
44. İsimsiz	94. Çavuşzâde	144. Sekkâzâde	
45. Muhtesibzâde	95. Çavuşzâde	145. Yolcuzâde	
46. Vahdizâde	96. Muhırzâde	146. Yolcuzâde	
47. Fahrizâde	97. Mihterzâde	147. Hâsircızâde	
48. Merdümzâde	98. Çakırcıbaşızâde	148. Yegenzâde	
49. Ebâbilzâde	99. Sümbülüzâde	149. Kabakçızâde	
50. Ebâbilzâde	100. Tabîbzâde	150. Kurdelecizâde	

Yukarıda görüldüğü üzere hemen her alandan isimler var. Bunlar arasında: makam, yemek, silah, oyun, meslek, soy, tıp, övgü, kuş, atıcılık, yiğitlik, koku, çiçek, yiyecek, gıda, aydınlatma, şeytan ve gayri müslim adları ile 'zâde' son eki kullanılarak bileşik kelime oluşturulmuştur. Bütün beyitlerin kaynaklarına ulaşma imkânı olmadığından böyle bir tespit yoluna gidilmemiştir.

192 beyitte toplam 182 isim kullanılmış olup 10 beyitte isim kullanılmamıştır. İsimsizlere "lâ-edri", aynı şaire ait beyitler için "mumailiyh" kaydı düşülmüştür. Bazı isimler ise birden fazla beyitte kullanılmıştır. 5 kez kullanımla *Mumcizâde* ismi en çok kullanılan isimdir. İsimlerin çoğu meslek ismi olup, isim fiil ve sıfat kökenli kelimelerden oluşmaktadır. Aynı konu ile ilgili beyitler genelde peş peşe yazılmıştır. Mumcizâde örneğinde olduğu gibi.

METİN

Ebyât-ı zâdegân (1269)

yk. 2

İşbu kemterîn-i şâirân-ı zamân bende-i bî nâm ü nişân dest-âvîz² ihvân-ı zarâfet-ünvân (1) olmak üzere ba'zı şû'âra-yı belâgat-cünbânın zâdegân-ı tab'-ı 'irfân (2) ve perverdigân-ı zamâ'ir-i gevher-kânları olan kuddegân³-i kân-ı ebyât-ı zâdegânı (3) mâvere-i mecâmî' zibâ ve irhâm-i devâvîn nezâket-i ihtivâdan kabile-i efkâra (4) doğurdup ve dâye-i münâsebâta⁴ şîr ü şekerle beslederek sûret-i (5) hasene ile âreste⁵ ya'ni tenkîh ü tanzîm câme-i cemâl-âveriyle⁶ sarup (6) sarmalayarak mehd-i nihânîden çıkarup ellerde ohşanup (7) sevilmege ve

² **dest-âvîz:** (f.i.) ufak hediye, küçükten büyüğe verilen hediye

³ **kûdek:** (f.i.c. kûdegân) çocukluk. (bkz: sabî, tıfl). Develioğlu, F. (1997).

⁴ **dâye:** (f.i.) taya, sütnine, çocuğa bakan dadi. **münâsebât:** (a.i.) ilgiler, yakınlıklar, ilisikler; uygunluklar

⁵ **âreste:** (f.s.) süslenmiş, bezenmiş. (bkz: âraste). Develioğlu, F. (1997).

⁶ **-âver:** (f.s.) getiren, taşıyan. **cemâl-âver:** güzellik getiren, taşıyan

dillerde söylenerek gönül eğlendirmeye şâyeste bir tarz-ı zibâ-yı (8) pesendîde edâya ifrâğ idüp tab'hâne-i vuslatta bastırarak (9) istimâ'-ı 'urefâye⁷ neşr⁸ ü ismâ'a⁹ karâr virdüm ve didüm ki: Beyt (10)

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Basmamış 'uşşâk-ı pîşîn zâdegân ebyâtını
İşte ben basdum çıkardum şâyi' olsun **zâdegân**

Vefâ-ı matla'-ı kemâl gazel-i hevâ-yi nekre-gû

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

1. Nedür gevhâre-i gerdûnda bu âheste cünbüşler
Meğer kim zîver-i mehd-i şühûd olmuş o Şehzâde

fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün (fâ'lün)

2. Cânuma kıyma didüm kıydı Börekçizâde
Teni tennûr-i gama saldı Çörekçizâde
gazel hevâyı nekre gû
3. Haylice nâmlı nişânlı yetişüp kundakdan
Âteş-endâz-ı derûn oldu Tüfenkçizâde
ve-lehu

yk. 3

4. Hişımı çerh-i felek oldu şerer-i pâş yine
Âhımuzdan mı fitil aldı Fişenkçizâde
ve-lehu
5. Ey gönül gözlerin aydın ne durursun raks et
Sûr-i vaslın sana gösterdi Köçekçizâde
ve-lehu
6. Rişte-i cânımız engüştüne pîçide iken
Unutur mu bizi tiz elden İpekçizâde
ve-lehu
7. Bir mahalle çeküp eyittüm gice sûz-ı dili 'arz
Muhrik âvâz ile fâş eyledi Bekçizâde
ve-lehu
8. Bendeki enker-i asvât bulunmaz harde
Beğenür mi 'acep anırsam Eşekçizâde
ve-lehu
9. Arkadan çatmasun ağyâr deyü bakdıkça
Beni kayıkçı kıyâs itti Kürekçizâde
ve-lehu

⁷ **istimâ'**: (a.i.) 1. dinleme, dinlenilme, isitme, isitilme. 2. dinleyip kabul etme. 3. kulak verip dinleme.

⁸ **nesr**: (a.i.c. nûsûr) 1. yayma, dağıtma, saçma, açma. 2. herkese duyurma, (bkz: isâa). 3. gazeteye yazma, yazdırma. 4. kıyamette bütün insanların dirilmesi.

⁹ **ismâ'**: (a.i. sem'den) isittirme, dinletme.

10. Hâksârı-yı hevâyı bitürürdi nergis
Olsa tarh-efken-i nazzâra Çiçekçizâde
ve-lehu
11. İtdi dili menzilgeh-i sipâh bîdâde
Şâh-ı hûbân felek-i-şâh-ı Muhammedzâde
Lâ-edri
12. Râzıyım Bağdâd Defdârdârızâde gönlümü
Hedm idüp ba'd harâbü'l-Basra tamîr eylese
Şeyh Fasîh
13. Meşk iderdi gice gündüz bu dil-i üftâde
Âh kim girse ele kit'a-ı Fahrizâde
Sâdik rengîn sühan
14. Nâfe dek sîneleri bak nazara âmâde
Sevecek tâze cihân içre Mevâlizâde
Pertev sühan pîrâ
15. Kaleme gelmeyecek işler idüp âmâde
Beni rûsvây ideyazdı hele Kâtîpzâde
ve-lehu
- mef'ûlü / mefâilü / mefâilü /fa'ûlün*
16. Tahvîl idegör gayriden âlâyiş-i aşkı
Sûret vire dîrsen nigâr u Rûznâmecizâde
Lâ edri
- feilâtün / feilâtün / feilâtün / feilün*
17. Kâh mecmû'a gibi koynuna kor kâh bakar
Dil viren kimse yanılmaz 'Ulemâzâdelere
Nâbî-i şâh-ı kişver Sühan
18. Gayre kul olmamak için budur âzâde
Hüccet-i 'aşkını imzâladı Kâdızâde
Nev'î-i bü'l-fünûn
19. Nola 'allâme isem medrese-i mezzâde
Kütüb-i 'aşkı okuttu bana Müftizâde
Lâ edri
- feilâtün / feilâtün / feilâtün / feilün*
20. 'Amr ü Zeyd ana niçün böyle olur dildâde
Hal ider mi 'acep ol müşkülü Kâdızâde
Sürûrî-i ser mûrhân
21. Yerini bulmuşa benzer kütüb-i fetvâda
Ki cefâlar ider "uşşâkına Müftizâde
Lâ edri

22. Tâbî'-i dâ'ire olmağa çalış dünyâda
Lâle ruhsâr sunar lâlesine Begzâde
Pertev sühan pîrâ

yk. 4

23. Sende hatm oldu güzellik dir idüm dünyâda
Mushaf-ı rûyunu 'arz eylese Hâfizzâde
Şu'ûr-i tâ'sî'r-ârâ
24. Dâmûn-i mekteb-i dehr içre dahi üstâde
Ezber itmiş sebk-i şîveyi Hâfizzâde
Şerîf-i fesâhat redîf
25. Yâ Rab ol¹⁰ şûh-ı dil-şikenin vaz'-ı bâr-i din
Muhtâç eyleme müşîrine 'Uşşâkizâdenin
Nâbî-i şâh kişver sühan
26. Şeyhzâde semâ'a girüp 'âlem dedelendi
Her gülle sabi topuna döndü zedelendi
Kit'a-ı Sâbit sâib 'ünvân
27. Her kûşede bir na'ra-ı mestâne-i yâ hû
'Âdetçe bugün zâviyemüz meykedelendi

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün
28. Tasarruf sâhibi bir zât imiş ol şûh-ı müstahsen
Varup bir kez murâdum istemektür Şeyhzâdemden
Bahri-i nâdire-gû

Feilâtün feilâtün feilâtün feilün
29. Sûret-i mes'ele-i hüsnü sorup dildâde
Vâ'iz-i kürsi-i 'aşk oldu hemân Şeyhzâde
Lâ edri
30. Görürler sîneçâk olduğunu ey Mevlevizâde
Düşersin bir gün âgûş-ı mahabbette bu devrândan
Fehim-i hoş güftâr

mef'ûlü mefâilü mefâilü fe'ülün
31. İtdi dili serkeşte felek rinde ziyâde
Döndürdü beni kendüye âhir –
Nâbi şâh kişver sühan
32. Hüsn-i hatı bir kasr-ı murabba' idelüm farz
Muhtâç mîdur ol kasr-ı metîn çâr 'imâde
Kit'a-ı beliğ belâgat beyân

mef'ûlü/mefâilü/ mefâilü/fe'ülün
33. Üç rükn ise aklâme dili oldu mu'ayyen
Üstâd-ı cihânzâde-i kâtiple 'imâde

¹⁰ Ol: vezin gereği o diye okunmalı.

mef'ûlü / mefâilü / mefâilü / fe'ûlün

34. Ol kasr nice kâ'im olur râbî-i rükne
Bir muhkem 'imâd olmasa kilik-i Ebezâde

mefâilün / mefâilün / mefâilün / mefâilün

35. Nice bin kan ider her bir nigehe çeşm-i hûnhârı
Firârizâdeden eyne'l-makar bir âşık-ı zârı
Fatîn fesâh karîn

36. O rütbe koymasun ol şûh minnet başa, dil yohsa
Perîzâ dek sever minnetsiz Âdemzâde olmazsa
Yâr u sihr-perver

feilâtün / feilâtün / feilâtün / feilün

37. Virse şîrâne çıkup ma'reke-i mezzâde
Geldi tefsîr-i ebû'l-leys ile Aslanzâde
Lâ edri

38. Hasret-i vird-i 'izâriyle beni feryâde
Mübtelâ eyledi bülbül gibi Güllizâde
Sürûri-i ser mûrhân

39. Mihr-i gerdûna mukâbil olıcak sahrâda
Sîm-i rahşda gibi parladı Tellizâde
ve-lehu

40. Nigâh-ı çeşm-i şûhun kilik-i müjgânın idüp derkâr
Olur inşâ-yı râz itmekte 'aynî Nergisizâde
Seyyid ü bay mu'cize perver

41. Bir yalan söylemeğe olmuş idik âmâde
Bize hâcet komadı geldi Yesârizâde
Garet mollâ-yi zîbâ edâ

yk. 5

42. Dilde dâğ-ı ciğeri hançer-i pinyallı açar
Zahmıma rîze-i elmâsı Hakîmzâde saçar
Haşmet Şevket ihtişâm

mefâilün / mefâilün / mefâilün / mefâilün

43. Metâ'-ı nükte-i mazmûnı mesrûkî mühürdârun
Nezâketle tutuldu kûçe-i bâzâr-ı ma'nâda
Kıta'-ı 'Âtîf menba' mesârif

44. Dil-i sencîde-i kantâr hezl-i iştihâr etti
Görüp ifrât ile noksân-ı vezn-i Muhtesibzâde

feilâtün / feilâtün / feilâtün / feilün

45. Ders-i nahvette nazîri yoğımış dünyâda
Bir gelenlerden imiş 'âlim-i Vahdizâde
Behçet Fâ'ik'ül-emsâl
46. Varak-ı mühri o meh doğradı virdi bâde
Oydu mikrâs-ı gamile beni Fahrizâde
Fahri-i zîbâ sühan
fâilâtün / fâilâtün / fâilâtün / fâilün
47. Şebnem-i eşküm yatur kûyunda bir üftâdedir
Âftâbum hâkdan ref' et ki Merdümzâdedir
Lâ edri
48. Anz kesdüm ikizlerden o rû-yı sâdenün
Kuyruğun yoldum kanadıyla Ebâbilzâdenün
Sırrı-i hoş nazm
49. Sakalıyla bıyıgın yolar imiş tenhâda
Pek koca imiş bildüm Ebâbilzâde
ve-lehu
50. Bize va'd itmiş iken gayre olup amâde
Şimdi daldan dala konar şu Ebâbilzâde
Lâ edri
Mefâilün / feilâtün / mefâilün / feilün
51. Ne dem ki eşk-i dem-âlûd kûy-i yâre akar
Hezâr hasret ile dîde ol kenâra akar
Kıt'a-ı Sadri-i dekâyık-senc
52. Çıkarırsa dûd-ı figânum nola sipihre değin
Çayır çayır beni otluk Eminizâde yakar
53. Kâmetini ham ider her 'âşık-ı dildâdenin
Tıfl iken yayın çeker yok Yaycıbaşızâdenin
Sâbit Sâ'ib 'ünvân
feilâtün / mefâilün / feilün
54. Rağbet olmaz cihânda toğrıya hiç
Eğridir dehrden alan behre
Kıt'a 'ilmî-i bü'l-'ulûm
55. Okçuzâde gibi vücûdu koyup
Çektiler Yaycızâdeyi masdara
feilâtün / feilâtün / feilün
56. Atılır 'âşık a'dâya olup gavgâda
Hele pek 'akla pelekdür bizim Okçuzâde
Pertev sühan pîrâ

fâilâtün / fâilâtün / fâilâtün / fâilün

57. Tîr-i müjgânın kemân ebrûvandan remy edüp
Sînemi itti nişângâh ol Kemânkeşzâde'müz
Emir-i Mümeyyiz-i Mesârifât
58. Tîğ-i bergef geliyor biz olalım âmâde
Gülîcin bizde dener var ise Seyfizâde
Vahîd ferîdü'l-'asr
59. 'Âşıkı katline her lahza ider âmâde
Tîğ-i ser-tîz-i nigâhıyla Kılıççizâde
Lâ edri
60. Fâlîye virmezsen eyü şeydür eğer dünyâda
Dilimüz tuytu 'aşkın ile Topçuzâde
Pertev sühan pîrâ

yk. 6

61. Bir bıçak virdüm Bıçakçizâde'ye
Etti bana dürlü dürlü mekr ü âl
Kıt'a-i sadri-i dekâyık-senc
62. Âkibet sikkînimi vir diyicek
Döndü götün didi gel sikkinin al¹¹
63. Dahi kundakta iken olmuş idüm üftâde
Beni şaşirttı tabanca ile Tüfençizâde
Es'ad î bedî'ül-mekâl
64. Nola gülbangım ile halkı bünüglendüm ise
Kızmayım mı beni patlattı Tüfençizâde
Sürûrî-i ser-mûrhân
65. Ol Tüfençizâde'ye kundaktan âşık olduğum
Fâlîye verdi çaktılar gammâzlar üstâdına
Lâ-edrî
66. Atılır ok gibi yâbâne olan üftâde
Taş diger seni çeken sîneye Okçuzâde
Nahîfî-i mîr-i kişver-i nazm

mefâilün / mefâilün / mefâilün / mefâilün

67. Yazıktır etmesin rencîde her hengâm-ı her bâde
Amân versin biraz 'uşşâka Pehlûvânzâde
Bahrî-i nâdire-gû
68. Meded ey küştigîr-i aşk bezm meyden gül âzâde
Beni yıktı bir ayağıyla bastı Pehlûvânzâde
ve lehü

¹¹ Argo ifadeler

feilâtün / feilâtün / feilâtün / feilün

69. Dâğdan sînedede bayraklı idüp âmâde
Eşdirür dilde gam-ı 'aşkı Sipâhizâde
Lâ-edrî
70. Hüsnüne etti meh-i çârdeh-i üftâde
Yedi yaşında yedi kullede Dîzdârzâde
Vâsık Fâikü'l-asr
71. Dil ü cân hikmeti gâret ediyor dünyâda
Ne 'aceb âfet olurmuş hele Tatarzâde
Lâ-edrî
72. Ramâzandur anı sayd eyleyemem bâde ile
Sağ olursam ideyim 'îd Solakzâde ile
Lâ-edrî
73. İtmedi bâğ-ı melâhatta figânı min-ba'd
Saçlızâde gibi bir kâmet-i bâlâ yüzi gül
Figânî-i güzîde-i kudemâ
74. Tûti-i gûyâ gibi şeker-feşân olup bu şeb
Gülşeni reşk-âver itdi bezme Bülbülzâdemüz
'Azmî-i seher eser
75. Ey gönül sevme cihanda gördüğün her tâzeyi
Sever isen bâri sev âlemde Merdümzâdeyi
Lâ-edri
76. Helâk itmede benzer gamze-i hûn-rîz cellâda
Umûmen katl-i 'uşşâka ayak basmış Kademzâde
Surûri-i ser mûrhân
77. Göreydi cuşîş-i enhâr-ı adlin bâğ-ı âlemde
Hemân cîsr-i hacâletten geçerdî Köprülizâde
Vehbî-i matla'-ı kemâl
78. Öpdi hûy-kerde ruh üstünde ter olmuş zülfün
Yoldı sünbüllü müyun Vehbi-i Sünbülzâde
ve-lehu
79. Görenler dest-be-dest saf-be-saf hep cümle hayrette
'Acep mi kendüye uydursa 'uşşâkın İmâmzâde
Fahr-i zîba sühan
- yk. 7**
80. Hayretle reh-i 'aşkda helâk oldu tenüm
Mevtime hazır ola gibi İmâmzâde benim
Neyli pesendîde edâ
81. Geldi gül câmi'ine şûh Müezinzâde
Nâz ile servi gibi kâmete çün itdi kıyâm
Vehbî-i matla' kemâl

82. Mü'ezzinzâde kad-kâmet getürse câmi'-i hüsne
İmâm Allahu ekber der görüp mihrâb-ı ebrûyı
ve-lehu

feilâtün / feilâtün / feilâtün / feilün

83. Câmi'-i hüsnüne 'uşşâkı idüp âmâde
Artırır kâmeti mâhfilde Mü'ezzinzâde
Vecdi-i mazmûn perver

84. Kalbden savt-ı bülend ile figân âmâde
Siteme eylese âğâz Mü'ezzinzâde
Pertev sühan pîrâ

85. Câmi'-i hüsnünü zeyn etmek için düyâda
Yağdı kandîl dil-i zârımı Kayyûmzâde
Bahri-i nâdire-gû

86. Tâ seher gûşe-i mescidde idüp âmâde
Beni kandîllediyor her gice Kayyumzâde
Pertev sühan pîrâ

87. Bahs-i 'aşk ile nice pend idüp âmâde
Çıktı kürsi gibi tâ başıma Vâ'izzâde
ve-lehu

88. Subha dek eyledigüm âh-ı şeb-i yeldâda
Râh-ı 'aşkda kulak tutmadı Bekçizâde
Kelîm-i belâgat Vesîm

89. Cürm ü 'işyân ile mâ'rûf ola üftâde
Uğradır mı cürm-i vuşlata Cennetzâde
Lâ edri

90. Vâkı'a dâmeni germişdi ele rü'yâda
Vaşl ile eyledi ta'bîr Mu'abbirzâde
Pertev sühan pîrâ

91. Kimseye hükm itmez iken mülk-i dil-i şeydâdan
İtdi vaqf-ı gam-ı 'aşkı Mütevellizâde
Benli pesendîde edâ

92. Şart-ı vâkıf deyu gösterdi berât-ı hüsnün
Aldı dil tevliyetini Mütevellizâde
Lâ edri

93. Seni seyr eyle ki dîvâne idüp âmâde
Hükm-i fermân-ı şeh-i 'aşk ile Çavuşzâde
Pertev sühan pîrâ

94. Hasm ağyâr ile da'vâmızı faşl itmek için
Beni ihzâr-ı huzûr eyledi Çavuşzâde
Sâbit Sâ'ib 'ünvân

95. Eyleyüp mahkeme-i vuslatına âmâde
Aşkile itdi serâfi' beni Muhzırzâde
ve-lehu
96. Hüsniye velvele virdi daği ol şûh-ı dildâde
Nây veş inledir 'âşıkları Mehterzâde
Lâ edri
97. Âvâre ketûter¹²-veş gezer iken âzade
Murğ-ı dili şayd itdi Çakırcıbaşızâdei
Lâ edri
98. Meşrebince güzel istersen eğer dünyâda
Bir içim şu gibidir 'aynı Sümbülizâde
Fatîn fesâhat karîn

yk. 8

99. Getürsün şerbet-i lâ'liyle çeşm-i hastasın yâde
Devâ-sâz olmak isterse Zeyilzâde Tabîbzâde
Bâhr-i nâdire-gû
100. İderdi şerbet-i vaslın devâ bu kalb-i nâşâde
Göreydi bu dil-i sûzânımı bir kez Tabîbzâde
Lâ edri
101. Dîde pür hûn oldu döndü reng câm-ı bâdeye
Bir 'ilâç itsün sabâ var söyle Kehhâlzâdeye
Bâhr-i nâdire-i gû
102. Kapudânzâde yem-i firqatle boğmuşdı bizi
Zevrak-ı vuşlata bir hamlede kıçdan çatdık
Vehbi matla' kemâl
103. 'Âşık-ı dil-şodeyi hânkah-ı sevdâde
Şâlpûş itdi çü abdâl 'Abâizâde
Sürûri-i ser murhân
104. Geçirüp mâ-melekenden bu fenâ dünyâda
Soydı 'uşşâk-ı perîşânını Abdâlzâde
Lâ edri
105. Rengîn-i nakş elimde dilhâ-yı sâdenin
Âyineciliğin gören Mirâtızâdeniç
Necîp şirin peyda
106. Görüp 'aks-i leb-i dildâr mir'ât-ı süveydâda
Yine ters çehre gösterdi bize Âyîneçizâde
Lâ edri
107. 'Âkıbet kırdı felek dünyâda
Dest-i taqdîr ile Fındıçzâde
Lâ erdi

¹² Ketûter/kebûter olmalı

108. Düştü telâtum-ı yem-i 'aşka fütâdeler
Urduçça mevc-i hüsn ile Çalkandızâdeler
Münîf fesâhat elîf
109. Mîyve-i vuslatı olmuş görünür âmâde
Virmedi kimselere birini Bostânzâde
Muhlis sühan-perver
110. Pederi belli değil vâlidesi âmâde
Nola denürse o mehpâreye Karızâde
Hevâ-yı bezle-gû
111. Tıfl-ı hekâke didüm çekme fakîr yayını var
Merd olan etmeği taşdan çıkarır didi o yâr
Muhlis sühan-perver
112. Nakd-i üftâdeye püsküllü belâ üftâde
Ne 'acep-nâke kıyan oldu şu Fescizâde
Pertev-i sühan pîrâ
113. Yâr sîmîn-i serin çekmese gelmez yâde
Haddeden geçe miyân ile o Simkeşzâde
ve-lehu
114. Zîr-i gerdûnde kula gelmese nâmım yâde
Beni deşt-i 'ademe saldı Çadircızâde
Lâ edri
115. Mi'yârını nakış görücek kâdr ü behâda
İskilike tartıldı biraz Veznecizâde
Neylî pesendîde edâ
116. Satdı destârı rakîp oldu aña üftâde
Dalkavuğ itdi kalıp koydı Kavukçuzâde
Pertev sühan pîrâ
117. Nâzimâ kâr tırâşı ider itmez itmâm
Âyine 'ârızın 'arz eyledi Berberzâde
Nâzim-i nazm edâ
- yk. 9**
118. Dil-i 'uşşâkı leked-kûb iderek dünyâda
Resen-i nâza 'urûc eyledi Cânâzzâde
Azmi sihr-eser
119. Üstlügi hoş deyu oldum ben ona üftâde
Dem-i vaslında kış atdı göre Cânâzzâde
Pertev-sühan pîrâ
120. 'Âşık leng demiş dilberine tenhâda
Sağ ayakkabı değılsin hele Haffâfzâde
Sâbit-i Sâib ünân
121. Nakş-ı vahyâyile ider kendisine dildâde
Âh ol nûr-i mücessem Hemîncizâde
Pertev-sühan pîrâ

122. Rûzigârı itdi ser-gerdân-ı Haffâfzâdemüz
Mest iken yan çizmede şeytâna çarık giydürür
Lâ-edri
123. Mesti- gurûr olan çıkar elbette câddeden
Sevr idün kenâr çizmeği Başmakçızâdeden
Münif fesâhat elif
124. Basmış o şûhi çizmecide nîm-mest iken
Başmakçızâdenin küçügi bir ayağıle
Li-müşârün ileyh
125. Hânümân-ı dili hecriyle âteşine yandırdı
İtmedi mahrem-i vuslat bizi Hâncızâde
Vâsık fâiku'l-asr
126. Teff ü gam hecriyle idüp dildâde
Uğramaz dâire-i vuslata Çengizâde
Sâbit-i Sâib ünân
127. 'îzâr-ı hüsnüne perde çeküp yüz virme her yâda
Cihânı yakmasun zîrâ cemâlün Perdecizâde
Lâ-edri
128. İşte şeftâlu-yi sîb-i refenak¹³ âmâde
Meyve-i vasl-ı diriğ itme Yemişçizâde
Pertev-i sühan pîrâ
129. Yakalarsam tutarım dâmenini tenhâda
Hayli demdür ki tekellenmede¹⁴ Dürzizâde
Li-mûma ileyh
130. Acı yaşın döküp âh itmeye mi üftâde
Tatlı diller döküp aldattı Şekercizâde
Li-mûma ileyh
131. O leb-şîrîni sordum bu gice tenhâda
Kandı gitdi 'acabâ deyü Şekercizâde
Nev'î-i bü'l-fünûn
132. Nâr-ı gamla yandı bağı Es'ad dildâdenin
Şerbet-i vaslın içerse nola Balcızâdenin
Es'adî bed'ül-makâl
133. Âsyâb-ı elemi bâhre idüp üftâde
Pek dakîk işler ider âşîka Uncuzâde
Muhlis sühan-perver
134. Matbah-ı vaslına girse dil olup üftâde
Âteş itmek nicedür göre Âteşçizâde
Kelîm-i fesâhat-vesîm

¹³ Frenk olmalı

¹⁴ Tekerlenme olabilir.

135. Ni'am-ı vaslına hasret-keş iken dünyâda
Kavurur âteş-i hırman ile Âşcızâde
Pertev-sühan pîrâ
136. Seyr iken hân-ı visâline gönül subh u mesâ
Kendüni tatlı satar Baklavacızâde bana
Lâ-edri

yk.10

137. Dedi âşıkları bulsam yer idüm dünyâda
Ağzının kaşığı sandı bizi Aşcızâde
Lâ-edri
138. Hân-ı vaslına sakın olma anun âmâde
Umma ey dil senin eşin değil Aşcızâde
Seyyid Vehbi mu'cîz-perver
139. Kendi koç başına kurban olan âşıklarını
Tığ-i hicrân ile zebheyledi Kassabzâde
Muhlis sühan-perver
140. Bir gün ol zâde-i Kassâb bize olsa mihmân
Ben o gün kebş-i dil-i zârı iderdüm kurban
Fehîm hoş-güftâr
141. Eridi lahm-ı teni lağar olup dünyâda
Lahm-ı zâid yemeğe başladı Şahmizâde
Lâ-edri
142. İşe girmek dilese şalvarı olur âmâde
Dönmesiyle çıkarır geri Kalaycızâde
Nev'î bü'l-fünûn
143. Teşnesini suya götürse yine susuz götürür
Acı muslukta Kuruçeşmeli Sekkâzâde
Vehbî matla'-ı kemâl
144. Mâcerâsını dahi söylemeden üftâde
Gözleri yaşını ağırdı su Yolcuzâde
Pertev sühan-pîrâ
145. Ne zamân eylese taksîm su Yolcızâde
Sebulu su akıdur lüle misâli çeşmim
Hüsni-i Pâkîze edâ
146. Hilmi var emti'a-ı fâhiresi âmâde
Döşenür herkese kadrince Hâsircızâde
Sâbit saib-unvân
147. Öyle sadre geçüp meclis-i âhibbâda
Biraz kabadayılandı bugün Yegenzâde
Surûrî ser-murhân

148. Tolusun içmeğe 'uşşâk bütün âmâde
Basmadı hûbânı güzelliğe Kabakçızâde
Nâbi-i şâh-ı kişver-sühan
149. Bu kadar nân ü nemek yenmiş iken ortada
Etmek ister bizi Kurdelecizâde
Şu'ûr-i şî'r-ârâ
150. Dilerse girmek eger kasr-ı behişt âmâde
Gönül sarâyını yapsın Kerestecizâde
Muhlis sühan-perver
151. Leb-i deryâya getir kayık it âmâde
Hele bir yol binelim sana Kayıkçızâde
Nev'î-i bül'fünûn
152. Firkatıyla palalar çalmadayım deryâda
Sâhil-i vasla yanaşmaz mı Kayıkçızâde
Pertev-i sühan-pîrâ
153. Âşıkâ 'işve eyledüm dögerek tenhâda
Âkibet oltayı yutturdi Balıkçızâde
Lâ-edri
154. Yâr ü ağyâr ile hem-zem olalı dünyâda
Nâm-ı zer-nâbını mest itdi Bakırcızâde
Azmî sihr-eser
155. Âynalıdan gayri bir meyhânede içmem şarâb
Sâki-i Mehzâde câmî âyine-veş tuttukça ta
Nâzım-ı nazm-edâ

yk.11

156. Virür ser-rişte-i sırrı mezâda
Düşürme kâle-i 'aşkı kesâda
Kıt'a-ı Şâkir 'âkibet-efzâ
157. Çıkarır ipliğin bâzâra âhir
Dolayup parmağa Ketânizâde
158. Şu'le-i âteş-i dille gezerim dünyâda
Beni bu rütbe za'îf etti Fenercizâde
Pertev-i Sühan-pîrâ
159. Fûrûzân eylemiş şem'-i şeb-efrûzun o kilsâda
Yakupdur mücmer-i ruh-sâra gayr-i lâ-Denîzâde
Lâ-edrî
160. Geçmesün kimse giriş yohsa ana dünyâda
Penbe-veş çerha atar 'ömrünü Hallâczâde
Sâbit Sâib-ünvân
161. Bâzâr visâlinde görüp nakdı ziyâde
Atladı biraz 'âşıkına Bafyacızâde
Li-müşârün ileyh

162. Kalem-gîr olma vir gider kadîmi gerçi küttâbe
Veli bu hânde Kîrhorzâdeye misl ü nazîr olmaz
Nâzım-ı nazm-edâ
163. Fevziyâ gördüm o Dellâkzâdeyi germâbede
Sallasırt etmiş metâ'ın peştemâle bağlamış
Fevzî-i hoş-gû
164. İplicek bağlamış olsam o kalem parmakta
Beni tîz elden unutmazdı İpekçizâde
Hevâyi-i latîfe-gû
165. Gülle gülle gire tayanur gavgada
San u din kal'asıdır zenbiye Mislizâde
Mumaileyh
166. Câm-ı rûzengeh-i dil döndi harâb-âbâde
Anı ta'mîr idecek var ise Camcızâde
Pertev Sühan-pîrâ
167. Çehre-i zerd-i nümûne götüren yârâne
Kıymasun söyle bıçağıyla Tütüncizâde
Es'ad bü'l-me'ânî
168. Dahi bir lûle duhan eylemeden âmâde
Dûd-i dil çıkdı göge âh Tütüncizâde
Pertev Sühan-pîrâ
169. Mükesserken dilimiz şîşesi bu esnâda
Yaptı dest-i keremle anı Fincancızâde
Sâbit sâ'ib-unvân
170. Lebin öp bönlük etme iptidâda
Girerse destine Fincancızâde
Nev'î bü'l-fünûn
171. Gel çıbıklıda hırâm eyle safâ âmâde
Gülnihâl-i çemen-i 'işve-i Çifçizâde
Pertev sühan-pîrâ
172. O güzel gözlerine oldu gönül üftâde
Yüzümün karasına bakma Kömürcüzâde
Kelîm-i fesâhat vesîm
173. Dil-şikenliklerini vâsf idemez üftâde
Kati singîn dil imiş hayf ki Taşcızâde
Lâ-edrî
- yk.12**
174. Nola kim Taşcızâdem bulsa âlemde dür-i yektâ
Hudâ kâdirdür eyler seng-i hârâdan güher peydâ
Lâ-edrî

175. Endâze yok cefâsına zulmi ziyâdedür
Ol pâdişâh-ı hüsnüne Arşuncizâdedür
Sâbit Sâ'ib-unvân
176. Mumcizâde gibi bir mehveşe meftûn olalı
Şem'-i bağrım gam olub aldı münîri fitili
Münîri-i nâzik-güftâr
177. Bir ser ü şem'-i ruhum söndi deyü dünyâda
Yanarak geldi bu şeb meclise Mumcizâde
Bahrî-i nâdire-gû
178. Bağrımın yangını artdı kati çok dünyâda
Beni mahsûs çerâğ eyledi Mumcizâde
Lâ-edrî
179. İdeli bîm-i peder ile fitil âmâde
Beni yandurdi firâk odına Mumcizâde
Pertev Sühan-ârâ
180. Bir bâl-ı Mumcizâdesinün şem'-i ruhiyla
Yandum emân ateşlere zindân kapusunda
Lâ-edrî
181. Başımı koltuğuma aldum olup dildâde
Beni koltukci mi sandı Oturakcizâde
Pertev sühan-pîrâ
182. Hâsılı aşkına kendüm olalı üftâde
Hirmen-i 'ömrümü savurdi Samancizâde
Lâ-edrî
183. Fikr saydında olayım der isen âzâde
Meclis-i 'işreti hâtif idegör âmâde
Kıt'a-ı 'Âtîf
184. Dest-peymâlîğıla puhte-i mestâne gibi
Ayhırılmaz reh-i teklîfe Dedecizâde
Menba'-ı ma'ârif
185. Yükledüp bâr-ı gamın hep bu dil-i nâ-şâde
Bizi eşek yerine koydu Semercizâde
Nâbi-i şâh-i kişver-i Sühan
186. Ok palanın kamçı eyler hum-süvâr-ı gamzesi
Tîr-i ter tîr-i nigâhı Engerekçizâdenin
Pertev sühan-pîrâ
187. Şu teng-nâ-yı cihân içre halveti Mûsâ
Kamışa girmeğe râzı Hâhâmzâde ile
Vehbi-i matla'-ı kemâl
188. Sat libâs-ı ehli zühd ü tâ'atı yu hem u pâk
Câmeşûyizâde çirkâb-ı riyâdan kıldı pâk
Şâkir belâgat-efzâ

189. Çeşm-i sehârını bin kere idüp âmâde
İtdi ızlâl beni göz göre Şeytânzâde
Muhlis sühan-perver
190. Düşmüşem vesvese-i vuslatına dünyâda
Bâri azdursa düşümde beni Şeytânzâde
Hevâyi-i bezl-gû
191. Tîğ-ı gamzeyle çalar dâğ-ı dil üftâdeyi
Elleri altun keser şimdi Kuyumcizâdenin
Lâ-edrî

*Cerîde hânede tab' ve temşil olunmuştur.
1269 senesi 5 Cemaziyel evvel*

SONUÇ

Ebyât-ı Zâdegân, taşbaskı bir eserdir. Latin harfleriyle okunuşu verilerek şiir zevkinin özel bir yönü hizmete sunulmuştur. Eserde çok özel bir yapı bulunmaktadır. Muhtelif şairlere ait ve içinde “zâde” veya “zâdegân” kelimelerinin geçtiği beyitlerin seçkisidir. Sanat, edebiyat ve düşünce hayatımızda doğrudan esere gösterilen rağbet kadar o eserden alınmış bir parça da zihinlere nakşedilmiş, dillere pelesenk olmuştur.

Edebî eserler, dil aracılığıyla üretilen insanda estetik duygular uyandıran, insanın duygu, düşünce ve hayal dünyasını zenginleştiren sanat eserleridir. İnsanda var olan güzellik duygusunu harekete geçiren olgun sanat eserleri varlıklarını her dönem sürdürmüştür. Sözlü veya yazılı olarak anlatılmış, olgun sanat anlayış ve özelliklere sahip böyle eserlerin yeni kuşaklara tanıtılması kültür ve sanat hayatı için önemlidir. Ebyât-ı Zâdegân da gerek biçim gerekse içerik bakımından özgün bir niteleliğe sahiptir.

Düşünen, duyan bir varlık olan insan, iç âlemindeki duygulanmalarını her zaman dışa vurma ihtiyacı içinde olmuştur. Bu gizemli ve derunî iç âlemin aktarımından çeşitli sanatlar doğmuştur. İnsanoğlu duygu ve düşüncelerini söz veya yazıyla dinleyici ve/ya okuyucuya ulaştırırken değişik biçimler kullanmış, bu biçimlerden edebi eserler çok ilginç sanat formlarına ulaştırılmıştır. Böylece bu çeşitlilik içinde vücut bulan edebiyat sanatı, sanat çevrelerinde seçkin bir yer edinmiştir.

Bu eser de onlardan biridir. Farklı dönemlere ait divan şairlerinin içinde “zâdegân” kelimesinin geçtiği beyitlerin seçkisi yapılmış küçük bir seçme beyitler kitapçığıdır. Ebyât-ı Zâdegân, bu türde benzer başka çalışmaların da var olduğunun işaret etmektedir. Divan şiiri üzerine çalışanlar, hatta Türk şiirinin diğer dönemleri ile ilgilenenler daha özel konularda eserlerin varlığını ortaya çıkararak edebiyat dünyamıza katkıda bulunabilirler.

KAYNAKÇA

Avcı, İsmail (2018), Fâik Reşâd ve Ali Nazîmâ'nın Atasözü Seçkileri Üzerine, https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/56831548/Faik_Resad_ve_Ali_Nazimanin_Atasoizu_Seckileri_Uzerine.pdf?1529500962=&response-content-

Calp, Mehrali (2018). *Edebiyat Bilgi ve Kuramları-II, 1. Basım*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Develliođlu, Ferit (1997). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. (14. Basım). Ankara: Aydın Kitabevi.
- Ebyât-ı Zâdegân, (1269). *İstanbul Ceridehane Matbaası* 12 s. (T811.311 EBY.Z) Risaleler.
- Gümüş, Ođuzhan (2019), *Edebiyatımızda Berceste Mısralar ve Harputlu Sa'dı'nın Berceste Mısralara Dair Eseri*, Yüksek Lisans Tezi, Bursa. <http://acikerisim.uludag.edu.tr/jspui/bitstream/11452/14694/1/10317648.pdf>
- Kaplan, Hasan (2017). *Bâkî'nin Ses Dünyası*, İstanbul: Dün Bugün Yarın Yay.
- Özon M., Nihat (1954). *Edebiyat ve Tenkit Sözlüğü*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Râgıb Mehmed Paşa (1252/1836). *Divân-ı Râgıb Mehmed Paşa*, Kahire: Bulak Matbaası.
- Tahirü'l-Mevlevî, (1973). *Edebiyat Lügati*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Tâlib Mehmed Bursavî (ty.). *Dîvân*, Millî Ktp., 06 Mil Yz A 3588, vr. 7a. Köktürk Yazısının Okunuşunun 125. Yılında Orhun'dan Anadolu'ya Uluslararası Türkoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, C. I, İstanbul: Kesit Yay.
- Ünlü, Osman (2011). "Hoşça Bak Zâtına Kim/Âlem-i Kübrâsın Sen" *Nazire Geleneđi İçinde Şeyh Gâlib'in Meşhur Şiiri*. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (2), 236-253. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/cbayarsos/issue/4067/53685>